

MONEDE ROMANE ȘI BIZANTINE DIN COLECȚIA MUZEULUI DE ISTORIE AL REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

de **CARMEN MARIA PETOLESCU**

Cabinetul Numismatic al Muzeului de Istorie al Republicii Socialiste România posedă o colecție importantă de monede inedite, pe care socotim util a o pune la îndemîna cercetătorilor prin publicarea lor sistematică, cu datele necesare, cît și cu unele observații sumare ce se impun chiar de la o cercetare preliminară.

Primul lot cuprinde monede de aur preluate de la Banca Națională a Republicii Socialiste România, cele mai multe cu loc de descoperire necunoscut. Numerele de pe planșe corespund cu numerotarea din text a monedelor.

Numerele de inventar ce însoțesc monedele sînt provizorii și ele se referă la registrul de creștere a colecțiilor Muzeului de Istorie al Republicii Socialiste România.

A. MONEDE ROMANE

1. CAESAR

Av. C CAESAR COS TER. Capul Pietății cu trăsăturile lui Caesar vîrstnic.

Rv. A HIRTIVS PR. Toiag de augur, vas de sacrificii și secure. aureus, →, 8 g, diam = 21,5 mm, inv. 22630. Sydenham, nr. 1018 ; Cohen², nr. 3 ; Grueber, nr. 4052. Emis la Roma în 46 î.e.n.

2. TRAIAN

Av. IMP CAES NER TRAIAN OPTIM AVG GERM DAC. Bustul său laureat, drapat și cuirasat spre dr.

Rv. PARTHICO PM TR P COS VI PP SPQR. Bustul Soarelui cu părul căzînd în bucle lungi pe gît. Radiat, drapat spre dr. : aureus, ↓, 7,15 g, diam = 20 mm, inv. nr. 22631. RIC, nr. 329 ; Bernhart, p. 283—284. Emis la Roma în 116.

3. *GORDIAN al III-lea*

Av. IMP CAES M ANT GORDIANVS AVG. Bustul său laureat, drapat spre dr.

Rv. VICTORIA AVG. Victorie în picioare spre st., ținând în dr. cunună, în st. ramură de palm.

aureus, ♂, 5 g, diam = 20 mm, inv. nr. 22699. Descoperită în 1964 la Șopotul Nou, jud. Timiș. Cohen², nr. 356; RIC, nr. 11. Emis la Roma între 238—239.

4. *VALENTINIAN*

Av. DN VALENTINI/ANVS PF AVG. Bustul său diademat (cu perle), drapat spre st., ține mappa și sceptru scurt.

Rv. SALVS/REIP. Împăratul în picioare, din față, ține în dr. labarum, în st. Victorie; cu piciorul dr. lovește un captiv înge-nunchiat spre st. În câmpul dr. două stele. În exergă SMTEs. solidus, ↓, 4,50 g, diam = 21,5 mm, inv. nr. 22704. Cohen², nr. 32; RIC, nr. 3 (a). Emis la Thessalonice între 25 februarie 364 — 24 august 367.

5. *VALENS*

Av. DN VALENS/PF AVG. Bustul său drapat, diademat (cu rozete) spre dr.

Rv. VICTOR/IA AVGG. Doi împărați, din față, stînd pe tron, susțin un glob; în spate, o Victorie înaripată; între ei o ramură de palm. În exergă TROBS.

solidus, ↓, 4,35 g, diam = 21 mm, inv. nr. 22702. RIC, nr. 17 (e). Emis la Treveri între 24 august 367 — 17 noiembrie 375.

6. *VALENS*

Av. DN VALENS/PF AVG. Bustul său diademat, drapat și cuirasat spre dr. Diademă cu rozete.

Rv. VICTORIA AVGVSTORVM. Victorie șezînd pe o cuirasă, spre dr., scrie pe un scut așezat pe o coloană VOT/V/MVL/X.

În câmp O/B. În exergă COM̄M și o stea cu 6 raze.

solidus, ♂, 4,50 g, diam = 21 mm, nr. inv. 22667. RIC, nr. 26 (b). Emis între 24 august 367 — 17 noiembrie 375 la Constantinopol. Monedă găurită.

7. *GRAȚIAN*

Av. DN GRATIANVS PF AVG. Bustul său drapat, cuirasat, diademat (cu rozete) spre dr.

Rv. VICTOR/IA AVGG. Doi împărați, din față, stînd pe tron, susțin un glob; în spate o Victorie înaripată, între ei o ramură de palm. În exergă TROB.

1

2

3

4

5

6

Fig. 1 — Monedă (av. și rev.) de la Caesar.
 Fig. 2 — Monedă (av. și rv.) de la Traian.
 Fig. 3 — Monedă (av. și rv.) de la Gordian al III-lea.
 Fig. 4 — Monedă (av. și rv.) de la Valentinian.
 Fig. 5 — Monedă (av. și rv.) de la Valens.
 Fig. 6 — Monedă (av. și rv.) de la Valens.

7

8

9

10

11

12

Fig. 7 — Monedă (av. și rv.) de la Grațian.
 Fig. 8 — Monedă (av. și rv.) de la Grațian.
 Fig. 9 — Monedă (av. și rv.) de la Honorius.
 Fig. 10 — Monedă (av. și rv.) de la Constantin al III-lea.
 Fig. 11 — Monedă (av. și rv.) de la Iohanes.
 Fig. 12. — Monedă (av. și rv.) de la Severus al III-lea.

13

14

15

16

17

18

Fig. 13 — Monedă (av. și rv.) de la Arcadius.

Fig. 14 — Monedă (av. și rv.) de la Theodosius al II-lea.

Fig. 15. — Monedă (av. și rv.) de la Zeno.

Fig. 16 — Monedă (av. și rv.) de la Zeno.

Fig. 17 — Monedă (av. și rv.) de la Anastasius.

Fig. 18 — Monedă (av. și rv.) de la Justin al II-lea.

19

20

21

22

23

- Fig. 19 — Monedă (av. și rv.) de la Tiberius al II-lea.
 Fig. 20 — Monedă (av. și rv.) de la Mauriciu Tiberiu.
 Fig. 21 — Monedă (av. și rv.) de la Roman și Cristofor.
 Fig. 22 — Monedă (av. și rv.) de la Constantin VII și Roman II.
 Fig. 23 — Monedă (av. și rv.) de la Constantin VII și Roman II.

solidus, ↑, 4,33 g, diam = 21 mm, inv. nr. 22667. RIC, nr. 17 (g). Emis la Treveri între 24 august 367 — 17 noiembrie 375. Monedă găurită.

8. GRATIAN

Av. DN GRATIA/NVS PF AVG. Bustul său drapat, cuirasat și diademat (cu rozete) spre dr.

Rv. CONCOR/DIA AVGGG. Constantinopol, șezind pe tron ornamentat cu capete de lei, ține în st. glob, în dr. sceptru, pune piciorul pe o proră de corabie. În exergă CONOB.

solidus, ↑, 4,45 g, diam = 22 mm, inv. nr. 22703. Cohen², nr. 5; RIC, nr. 44 (a). Emis la Constantinopol între 9 august 378 — 25 august 383.

B. IMPERIUL ROMAN DE APUS

9. HONORIUS

Av. DN HONORI/VS PF AVG. Bustul său, drapat, cuirasat, diademat (cu perle) spre dr.

Rv. VICTORIA AVGVSTORVM. Victorie șezind pe o cuirasă și un geniu nud, înaripat, punind împreună pe un cippus un scut cu inscripția VOT/XX/MVLT/XXX. În câmp R/V. În exergă COMOB.

semissis, ↑, 2,10 g, diam = 16 mm, inv. nr. 22661. Cohen², nr. 53; Bernhart, p. 364. Emis la Ravenna.

10. CONSTANTIN al III-lea

Av. DN CONSTAN/TINVS PF AVG. Bustul său drapat, cuirasat și diademat (cu perle) spre dr.

Rv. VICTORI/A AAVGGG. Împăratul în picioare spre dr. ține în st. Victorie pe glob, în dr. stindard, zdrobește cu piciorul st. un captiv. În exergă TROBS.

solidus, ↺, 4,45 g, diam = 21,5 mm, inv. nr. 22632. Cohen², nr. 5; Bernhart, p. 364. Emis la Augusta Treverorum.

11. IOHANES

Av. DN IOHAN/ES PF AVG. Bustul său drapat, cuirasat, diademat (cu perle) spre dr.

Rv. VICTORI/A AVGGG. Împăratul în picioare, privind spre dr., ține în dr. stindard, în st. Victorie pe glob; cu piciorul st. zdrobește un captiv. În câmp R/V. În exergă COMOB.

solidus, ↓, 4,40 g, diam = 21 mm, nr. inv. 22633. Cohen², nr. 4; Bernhart, p. 365. Emis la Ravenna.

12. *SEVERUS al III-lea*

Av. DN LIBIVS SEVE/RVS PF AVG. Bustul său drapat, cuirasat, diademat spre dr.

Rv. VICTORI/A AVGGG. Împăratul din față punind piciorul dr. pe capul unui șarpe cu figură umană și ținând o cruce și o Victorie pe glob. În câmp literele R/M. În exergă COMOB.

solidus, ↓, 4,30 g, diam = 21,5 mm, inv. nr. 22682. Găsit la munca câmpului în 1966 în localitatea Sîntandrei, jud. Bihor. Cohen², nr. 8; Bernhart, nr. 18. Emis la Roma între 465—466. Moneda tăiată pe margini.

C. IMPERIUL ROMAN DE RASARIT

13. *ARCADIUS*

Av. DN ARCADI/VS PF AVG. Bustul său drapat, cuirasat, diademat (cu rozete) spre dr.

Rv. CONCORDI/A AVGGGG E. Constantinopol cu coif privind spre dr., așezat pe un tron ornamentat cu capete de lei, ține în dr. sceptrul. În st. glob și pune piciorul dr. pe prora unei corăbii. În exergă CONOB.

solidus, ↓, 4,40 g, diam = 20,5 mm, inv. nr. 22650. Descoperit la Miroslăvești, jud. Iași, în anul 1965, la prașila unei grădini. Ratto, nr. 1; Sabatier, nr. 15.

14. *THEODOSIUS al II-lea*

Av. DN THEODOSI/VS PF AVG. Bustul său în costum militar, din față, cu cască, ținând lancea pe umărul dr.; în st., scut cu reprezentarea unui călăreț doborând un dușman.

Rv. [I] MP XXXXII COS/XVII PP. Constantinopol pe tron, ține în dr. glob cruciger, în st. sceptru, pune piciorul pe o prora de corabie; jos, în dr., un scut oval. În câmpul st., o stea cu opt raze. În exergă COMOB.

solidus, ↓, 4,45 g, diam = 19,5 mm, inv. nr. 22686. Găsit în 1966 la munca câmpului în localitatea Iernut, jud. Mureș. Ratto, nr. 154. Emis în Italia, probabil la Ravenna.

15. *ZENO*

Av. DN EIIIO/PERP AVG. Bustul său drapat, cuirasat, diademat spre dr.

Rv. VICTORIA AVGVSTORVM. Victorie, din față, ținând o cunună și glob cruciger. În câmpul dr. o stea. În exergă CONOB. tremisiss, ↓, 1,45 g, diam = 14 mm, inv. nr. 22661. Ratto, nr. 293. pl. VIII.

16. ZENO

Av. DN ZENO/PERP AVG. Bustul său în costum militar, din față, cu cască, ținând lancea pe umărul dr., iar pe umărul st. un scut cu reprezentarea unui călăreț doborând un dușman.

Rv. VICTORI/A AVGGG . Victorie în picioare spre st. ținând o cruce lungă. În cîmpul dr., o stea cu 8 raze. În exergă CONOB. solidus, ↓, 4,45 g. diam = 20 mm, inv. nr. 22634. Ratto, nr. 288. Monedă rară.

D. IMPERIUL BIZANTIN

17. ANASTASIUS

Av. DN ANASTA/SIVS PP AVG. Bustul său în costum militar, cu cască; ține lancea pe umărul dr., în stînga ține un scut cu reprezentarea unui călăreț doborând un dușman.

Rv. VICTORI/A AVGGG . Victorie în picioare spre st., ține o cruce dublă. În cîmpul dr. o stea cu 8 raze. În exergă CONOB. solidus, , 4,40 g, diam = 20 mm, inv. nr. 22629. DO, nr. 3 (a). Emis la Constantinopol între 491—498.

18. JUSTIN al II-lea

Av. DN IVSTI/NVS PP AVI. Bustul său din față în costum militar, cu cască, ținând în dr. o Victorie pe glob, în st. scut cu reprezentarea unui călăreț doborând un dușman.

Rv. VICTORI/A AVGGGS. Constantinopol, cu cască, stînd pe tron, ține în dr. lance, în st. glob cruciger. În exergă CONOB. solidus, ↓, 4,45 g, diam = 20,5 mm, inv. nr. 22660. Wroth, nr. 8; DO, nr. 4 (e).

19. TIBERIUS al II-lea

Av. TIB CONS/TANT PP AVI. Bustul său, din față, în costum militar, cu cască, ține în dr. globul cruciger.

Rv. VICTORI/A AVGG Cruce cu brațele terminate în T, deasupra a patru trepte. În exergă CONOB. solidus, ↓, 4,30 g, diam = 21 mm, inv. nr. 22660. DO, nr. 4 (c). Emis între 579—582 la Constantinopol.

20. MAURICIU TIBERIU

Av. DN MAVRC/TIB PP AV. Bustul său, din față, ține în dr. globul cruciger. În cîmpul st. o stea.

Rv. VICTORI/ A AVGGB. Victorie în picioare ține în dr. cruce cu brațul superior terminat în , în st. glob cruciger. În cîmpul dr. o stea. În exergă CONOB.
solidus, ↓, 4,92 g, diam = 22 mm, inv. 22667. Monedă găurită. DO, nr. 5 b I, emis la Constantinopol între 583—601.

21. ROMAN ȘI CRISTOFOR

Av. ROMAN'ET XPISTO'AVCGB'. Busturile alăturate ale celor doi împărți, purtînd coroană cu cruce și ținînd împreună o cruce dublă.

Rv. +IHS.....REX REGNANTIYM. Isus Christos, din față, șezînd pe tron cu spătar, ridicînd mina dreaptă și ținînd în st. o carte.
solidus, ↓, 4,30 g, diam = 20 mm, inv. nr. 22627. Descoperit în punctul „Cetate“ din com. Rasova, jud. Constanța, în 1968. Wroth, nr. 35, pl. LIII/1. Emis la Constantinopol între 921—927 ?

22. CONSTANTIN VII ȘI ROMAN II

Av. CONCTANTIN CEROMAH'.....AVCGB'R'. Busturile împăraților alăturate purtînd coroană cu cruce și ținînd împreună o cruce dublă.

Rv. IHS.....REX REGNANTIYM. Bustul lui Iisus Christos nîmbat, cu cruce, din față, ținînd mina dr. ridicată, iar în st. o carte.
solidus, ↓, 4,35 g, diam = 18,5 mm, inv. 22660. Monedă cu marginile pilit. Morrisson, II, nr. 15.

23. CONSTANTIN VII ȘI ROMAN II

Av. ca mai sus, dar fără semn de abreviere după R.

Rv. ca mai sus.

solidus, ↓, 4,40 g, diam = 20 mm, inv. nr. 22618. Morrisson, II, nr. 15.

Cîteva dintre monedele prezentate vor face obiectul unor scurte observații.

Remarcăm în primul rînd solidus-ul de la Arcadius (nr. 13). Emisiunile avînd legenda cu CONCORDIA AVGGGG (quattuor Augustorum)¹ indică asocierea la domnie a patru împărați: Grațian, Valentinian al II-lea, Theodosius I și Arcadius. Această perioadă nu depășește anul 383,

¹ Ratto, nr. 1; cf. O. Iliescu, *Solidus emis de Theodosius I găsit în nordul Dobrogei*, în „Pontica“, 5, 1972, p. 526—527.

dată la care Arcadius avea 6 ani, iar portretul său pe monede apare de copil. Toate piesele acestei scurte perioade cu AVGGGG sînt extrem de rare în raport cu cele care indică prin legendă trei împărați.

Prezența unei atari piese, de la Arcadius, în Moldova, la Mîroslăvești, jud. Iași, este surprinzătoare, ținînd seama mai ales de raritatea însăși a tipului monetar.

O altă piesă interesantă este moneda bătută de Theodosius al II-lea cu legenda : IMP XXXXII COS/XVII PP, în exergă COMOB. Apariția ei pe monedele lui Theodosius al II-lea poate fi legată de un eveniment de o mare rezonanță în viața imperiului — atacurile hunilor². Moneda respectivă putea fi emisă între anii 439—444, perioadă în care se înscrie cel de-al XVII-lea consulat al împăratului Theodosius al II-lea³.

După J. Tolstoi, datarea care se impune este între 443—444⁴.

Atribuirea etnică a monedei găsite la Iernut, chiar dacă ea provine dintr-un loc unde continuitatea populației autohtone este dovedită și după anul 271 e.n.⁵, este dificilă. Ea a putut aparține stăpînitorilor huni, dar nu este exclus să poată fi atribuită și supușilor acestora, populației agricole sedentare, care nu era de origine hună și care nu prezenta nici o însemnătate politică, ci numai una economică. „De reținut că invazia hunilor a fost distrugătoare numai în prima fază ; o dată consolidată, dominația lor a devenit nu numai suportabilă, dar și o garanție pentru locuitorii căzuți sub stăpînirea acestui popor de călăreți. În Dacia intracarpatică nu s-au descoperit nici urme de așezări hunice și nici măcar morminte izolate. În schimb s-au găsit urmele unor sate aparținînd autohtonilor, ca cele de la Bratei în apropiere de Mediaș“⁶.

De asemenea, nu este exclusă posibilitatea ca monedele să fi pătruns după prăbușirea dominației hunice, atunci cînd au putut fi reluate legăturile mai strînse cu lumea romană.

Desigur, acestea rămîn simple ipoteze atîta timp cît nu se cunosc condițiile de descoperire a monedei respective.

² A. Blanchet, *Les monnaies de la guerre de Théodose II contre Attila, en 442* (extrait de la „Revue Historique du Sud-Est Européen“, nr. 4—6, 1924), București, 1924, p. 6.

³ Attilio Degrossi, *I Fasti consolari dell'Impero Romano*, Roma, 1952, p. 90 : Theodosius II a deținut consulatul al XVII-lea între anii 439—443 ; în 444 a fost consul pentru a XVIII-a oară.

⁴ Comte Jean Tolstoi, *Monnaies Byzantines*, Petersburg, 1912, p. 68—69. nr. 24.

⁵ D. Protase, *Problema continuității în Dacia în lumina arheologiei și numismaticii*, București, 1966, p. 116—117.

⁶ *Fontes historiae Daco-Romanae*, București, 1970, p. VIII ; N. Bănescu, *Bizanțul și romanitatea de la Dunărea de jos*, București, 1938, p. 17 ; Ligia Bârză, *Cunoașterea perioadei hunice la Dunărea de jos*, în „Analele Universității București“, seria Științe sociale, Istorie, X, 20, 1961, p. 13 și urm.

**MONNAIES ROMAINES ET BYZANTINES DE LA COLLECTION
DU MUSÉE D'HISTOIRE DE LA RÉPUBLIQUE SOCIALISTE DE ROUMANIE**

— Résumé —

L'auteur présente 23 monnaies d'or, conservées au Cabinet Numismatique du Musée d'Histoire de la République Socialiste de Roumanie.

Pour la plupart, le lieu de découverte reste inconnu, à l'exception des suivantes :

— *solidus* de l'empereur Arcadius (nr. 13) découvert à Miroslăvești (départ. Iași).

— *solidus* de l'empereur Théodose II (nr. 14), découvert dans l'établissement romain d'Iernut (départ. Mureș).